

Магчыма, камусьці тэма "вяртання імёна" ужо набіла аскому, але відавочна, што актуальнасці яна пакуль не страціла. Прычым абмяркоўваць яе даўно пара не ў "агулънапатрыятычным", але ў практичным аспекте. У лютым і сакавіку ў галерэі "Лабірінт" Нацыянальны бібліятэкі Беларусі праішла мастацкая выстаўка "Тадэвуш RE:turn". Яе куратары Але́сь РОДЗІН і Зміцер ЮРКЕВІЧ працавалі рэдакцыі "К" правесці "круглы стол", прысвечаны новым і традыцыйным спосабам ушанавання знакамітых постасцей беларускай гісторыі. І паколькі згаданая выстаўка — акурат досвед такога практичнага падыходу, на ініцыятыву мы адгукнуліся ахвотна. У гутарцы ўзялі ўдзел рэжысёр і пісьменнік Уладзімір АРЛОУ, філолаг, супрацоўнік Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Але́сь ЖЛУТКА, член тапанімічнай камісіі пры Мінгарвыканкаме, гісторык Іван САЦУКЕВІЧ, оперны спявак, даследчык і папулярызатар музичнай спадчыны Беларусі Віктар СКАРАБАГАТАЎ, намеснік дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі па навуковай працы і выдаецкай дзейнасці Але́сь СУША, гісторык, дацэнт Інстытута бізнесу і менеджменту тэхналогій БДУ Анатоль СЦЕБУРАКА, намеснік старшыні Ляхавіцкага райвыканкама Дзіяна ТРЫСЦЕНЬ, метадыст аддзела IPKSM таго ж раёна Наталля СКРЫПНІК, а таксама журналісты "К" Ілья СВІРЫН і Кацу́с АНТАНОВІЧ.

нансавыя рэсурсы. Менавіта тады, дарэчы, і былі набыты тыя выданні Скарыны, якія мы сёння маєм на Беларусі...

Яшчэ адзін прыклад. Многія памятаюць, з якім размахам праішоў юбілей Скарыны ў 1990 годзе. Больш за тое: наша рэспубліка, якая тады не мела незалежнасці, здолела заявіць пра сябе нават на міжнародным узроўні.

Але́сь ЖЛУТКА: — Памятаю, акурат у той час зайшоў да мяне ў госці адзін знаёмец з Украіны. Слова за слова — прагучала з яго вуснаў такая думка: маўляю, чаго вы, беларусы, вартыя? Вы ж нічога значнага ў культуры не зрабілі. У адказ я моўчкі здымамо з паліцы факсімільныя выданні "Бібліі" Скарыны і Статута ВКЛ (на маё шчасце, яны ўжо паспелі выйсці з друку), даю патрымаць гэтыя фаліянты свайму знаёмаму і кажу: гэта толькі невялікая частка нашых культурных набыткаў. Але, на вялікі жаль, многія праявы

Падрыхтаваў Ілья СВІРЫН

Як прайсці на вуліцу Рэйтана?

Яшчэ раз пра нацыянальных герояў:
хто не варушыцца — будзе аутсайдарам

Ілья СВІРЫН: — Мастацкая выстаўка ў гонар гістарычнай асобы — гэта для нас альбо штосьці новае, альбо, хутчэй, "добра забытае старое". Такі спосаб нагадаць пра героя падаецца даволі дзеясным — і, у дадзатак, не надта затратным. Таму, як кажуць, нішто не перашкоджае пайсоднаму працягу... Праект "RE:turn" цікавы яшчэ і досведам супрацоўніцтва арт-суполкі і такой паважнай установы, як Нацыянальная бібліятэка Беларусі...

Але́сь СУША: — У нашых сценах рэгулярна ладзяцца разнастайныя мерапрыемствы, прысвечаныя знакамітым постасцям беларускай гісторыі, прычым мы не толькі рыхтаем іх самі, але і адгукаемся на працаваны неабыякавых людзей. Лічу, грамадская ініцыятыва ў гэтай справе павінна толькі пашырацца. Папулярызацыя праз мастацкімі праектамі — гэта, магчыма, нават больш эфектыўны шлях, чым афіцыйныя мерапрыемствы. Што да нацыянальных герояў наогул... Думаю, іх можна ўмоўна падзяліць на трох катэгорыі. Па-першое, гэта прызабытая постасць, якія патрабуюць увядзення, так бы мовіць, у масавы ўжытак. Сярод іх — як герой агульна-нацыянальны — прыкладам, той жа Тадэвуш Рэйтан, — так і рэгіянальныя: асобы, якія зрабілі вялікі ўнёсак у развіццё свайго краю і павінны стаць прыкладам для сучаснікаў.

Іван САЦУКЕВІЧ: — Пераканаўны, на кожным сайце райвыканкама павінна быць старонка, прысвечаная такім асобам.

Але́сь СУША: — Другая катэгорыя — імёны, вядомыя, здаецца, усім. На жаль, пра іх таксама даводзіцца "нагадваць", бо калі не рабіць ніякіх захадаў, памяць знікае. Урэшце, трэцяя катэгорыя — нашы сучаснікі. Поруч з намі жывуць людзі, якім трэба паспець сказаць дзякую яшчэ пры жыцці. Іншыя народы ўмеюць любіць і цаніць сваіх герояў, а нам уласцівае гэткае "самаедства"...

Ілья СВІРЫН: — 21 сакавіка, акурат за пару дзён да нашай сустрэчы, былі 175-я ўгодкі з дня нараджэння Францішка Багушэвіча. Думаю, мяне не звінаваць у перабольшанні, калі я скажу, што гэтая знакавая дата засталася практична незаўважанай.

Але́сь СУША: — Мне прыгадаўся толькі марка і канверт, выпущаныя з гэтай нагоды "Белпоштой". А яшчэ сёлета — 525-я ўгодкі з дня нараджэння Францішка Скарыны. І хто пра іх згадаў, калі па вялікім рахунку? Хаця, здавалася б, першадрукар ды асветнік — менавіта тая постасць, якая станоўчы ўспрымаецца літаральнай ўсімі слаямі грамадства...

Ілья СВІРЫН: — 21 сакавіка нарадзіўся не толькі Багушэвіч, але і Еган Себасцьян Бах. І вось, купка энтузіястаў зладзіла з гэтай нагоды ў Мінску шыкоўны праект: маладыя музыканты гралі класіку ў падземных пераходах. Рэзананс гэтая акцыя мела куды большы, чым юбілей пачынальніка новай беларускай літаратуры. І з дадзенай нагоды прыгадваецца прымаўка пра ляжачы камень...

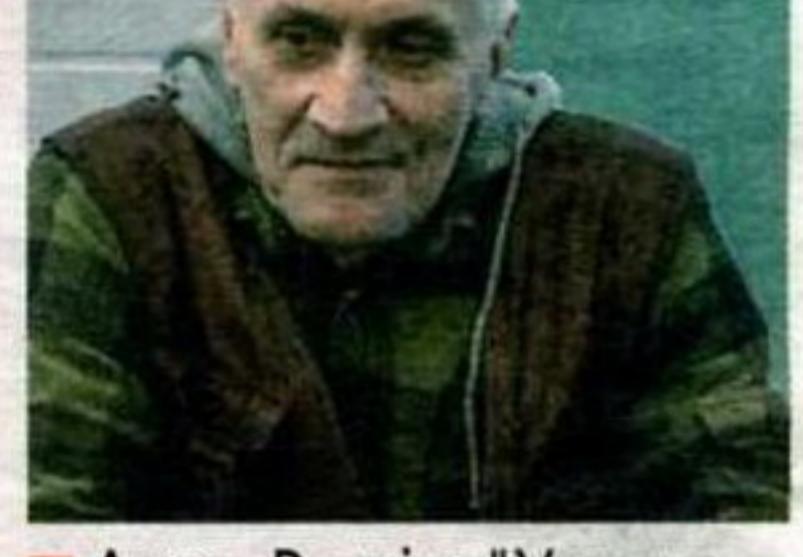
Але́сь СУША: — Як засведчыла ўжо хаця б згаданая выстаўка, менавіта асабісты імпэт дазваляе дасягнуць добра га выніку. Но фармальнае стаўленне зазвычай толькі шкодзіць справе...

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Да рэчы, пра Баха... Калі б у сярэдзіне XIX стагоддзя вы пацікавіліся ў шараговага немца, хто гэта такі, ваш суразмоўца, хутчэй за ўсё, паціснуў бы плячыма. У прысвечанай Баху манаграфіі Альберта Швейцара, выдадзенай у 1905-м, я сустрэў такую думку: час кампазітара яшчэ не прыслеў, але ён абавязкова прыйдзе. Уласна, прагноз спраўдзіўся...

Але́сь СУША: — Цяжка паверыць, што яшчэ гадоў ста таму імя Скарыны таксама было знаёмае хіба купцы "вузкапрофільных" наўкоўцаў. Першая згадка пра яго ў беларускім масавым выданні — сціплы артыкульчык з карцінай у "Каляднай пісанцы" 1913 года...

Ілья СВІРЫН: — Адпаведна, нацыянальнымі героямі не нараджаюцца і нават не становяцца — іх ствараюць...

Але́сь СУША: — У 1925-м у БССР

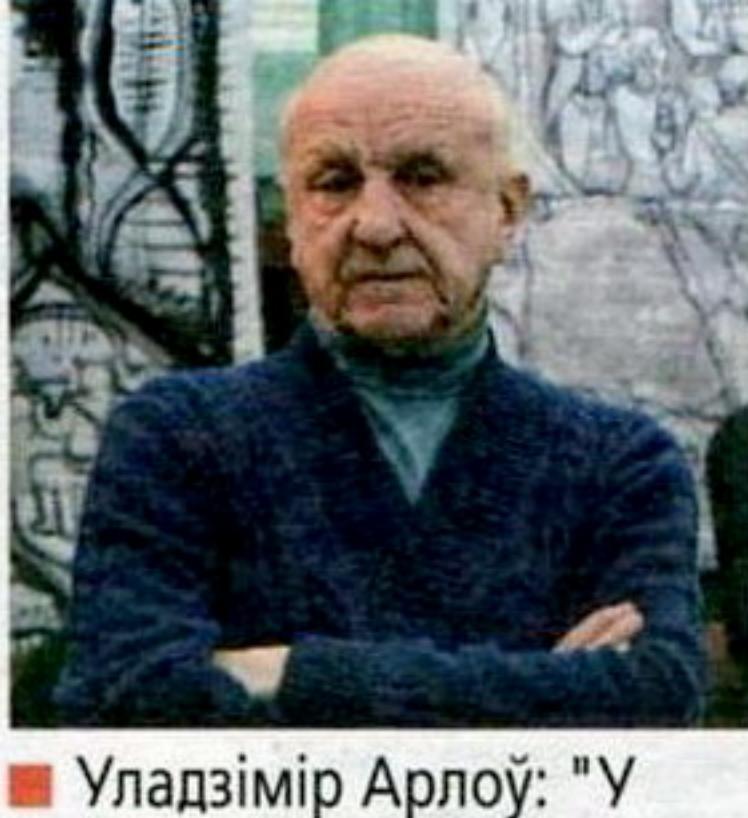
■ Але́сь Родзін: "У мяне такая думка: чаму б музей не стварыць у сядзібе Рэйтанаў? Здавалася б, самае для яго месца..."

■ Але́сь Жлутка: "На вялікі жаль, многія праявы нашай багатай спадчыны і дасюль існуюць як бы ў віртуальным выглядзе — рукамі іх сучаснік не памацае".

■ Але́сь СВІРЫН: "Калі сярод моладзі праагандаваць патрыятызм, такія героі, як Рэйтан, павінны быць у мэйнстрывіме дзяржаўнай ідэалогіі".

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Не толькі мне — у нас ёсьць цэлы гурт энтузіястаў. А зробена і сапрауды вельмі багата. За дваццаць гадоў мы выпусцілі каля 60 выданняў з нотамі беларускіх кампазітараў. І ў мяне няма сумневаў у іх запатрабаванасці, ужо хаця б таму, што выкананне твораў айчынных аўтараў уваходзіць у навучальную праграму музичных школ. Але масавыя наклады энтузіястам, вядома ж, не пад сілу, і таму часта выкладчыкі за даюцца заканамерным пытаннем: дзе ім узяць ноты? Далёка не ў кожнай бібліятэцы іх знайдзеш. У выніку вернутыя імёны па-ранейшаму вядомыя хіба ў вузкім коле...

Уладзімір АРЛОЎ: — Як пісаў некалі Бродскі, пазіція цікавіцца добра калі пяць працентаў насельніцтва. Класічнай музыкай, думаю, — прыкладна столькі ж...

Ілья СВІРЫН: — Польская моладзь таксама не валіць валам на канцэрты Шапэна, але ж гэтае прозвішча там ведае кожны.

Дзіяна ТРЫСЦЕНЬ: — Як засведчыла праведзеная намі сацыялагічнае апытанне, імя Тадэвуша Рэйтана ў Ляхавіцкім раёне ведаюць 56% з 233 рэспандэнтаў. Думаю, гэта даволі шмат.

Уладзімір АРЛОЎ: — Тоё ж са мае, напэўна, тычицца і імёнаў беларускіх кампазітараў, прынамсі, у тых малых гарадах, дзе ладзіць свае фэсты Міхail Фінберг...

Анатоль СЦЕБУРАКА: — Каб падрыхтавацца да гутаркі, я пра вёў невялікае апытанне сярод сваіх студэнтаў: хто для вас нацыянальны герой? Большасць згадала Машэрава, Скарэну, Купалу і Коласа, а таксама — Домрачаву. Каліноўскі, Касцюшка, Рэйтан сустракаліся хіба ў адзінковых выпадках. Такія вось тэндэнцыі ў маладзёжным асяроддзі...

Алесь СУША: — Не згаджуся, што моладзь у нас інертная або аб'якавая. Проста, трэба знайсці з ёй агульную мову. Таму распрацоўвачы цяпер план мерапрыемстваў па святкаванні 500-х угодкаў першай беларускай друкаванай кнігі; мы імкнёмся ўлічыць чаканні са май рознай аўдыторыі. У праграму, што складаецца з соцені мерапрыемстваў, трапляць не толькі навукова-выяўленческія канферэнцыі, але і віктарыны, конкурсы, канцэрты, пленеры...

Кастусь АНТАНОВІЧ: — Не кожны набудзе фаліянт — пагатоў, не пад'ёмныя яны цяпер не толькі па вазе, але і па цене. Іншая справа — магніцкі ці нейкі дробны сувенір з выявай таго ж Рэйтана. Ці выпускае нешта падобнае, скажам, Ляхавіцкі дом рамёстваў?

Наталля СКРЫПНІК: — Пакуль не. Але старшыня райвыканкама паставіў ужо перад намі задачу распрацаўваць брэндавыя, арыгінальныя сувеніры. Вырашаецца, якая арганізацыя непасрэдна будзе гэтым займацца...

Ілья СВІРЫН: — Партрэты вядомых асоб можна ўбачыць ужо не толькі на паштоўках ці магнітах, — чаго толькі апошнім часам ні робяць... Але ўзнікае пытанне: дзе мяжа?

Алесь СУША: — Напрыклад, завушніцы з класічным партрэтам Скарэны альбо майка, дзе першадрукар трymae куфаль піва... Такія нефармальныя спосабы ўводу "забранзвелай" гістарычнай асобы ў ментальнае поле моладзі асабіста я лічу цалкам дапушчальнымі. Хаця б таму, што яны — працуюць. А старэйшаму пакаленню да гэтих форм трансляцыі культуры належыць ставіцца з разуменнем.

Анатоль СЦЕБУРАКА: — У той жа Польшчы ў гонар гістарычных дзеячаў называюць напоі альбо прадукты харчавання, і трапляючы ў супермаркет, чалавек абуджае сваю памяць пра мінушчыну. Чому б нашым вытворцам не ўзяць з іх прыклад?

Алесь СУША: — Днямі ехаў у трамвайце "Вітаўт". Уражвае! Прадукцыя айчынных машынабудаўнікоў, здаецца, не ганьбіць сваю назыву. Але падобных прыкладаў у нас і сапрауды зусім вобмаль, хация гэта эфектыўны спосаб увесці імя героя ў паўсядзённы ўжытак...

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Ёсьці куды больш звыклыя спосабы. Калі ў Маладзечне адкрыўся помнік Агінскаму, па нейкіх "тэхнічных" прычынах прозвішча кампазітара на ім з'явілася не адразу. І вось, я зладзіў эксперымент. Падыходжу да мінакоў і пытаюся: а каму ж усталяваны "ананімны" помнік? Адна жанчына ажно ўстряпянулася: ды няўко вы не ведаецце, што гэта Міхail Клеафас Агінскі! Таму калі б помнікі нашым знакамітасцям стаялі на кожным кроку, праблемы з іх "пазнавальніццю" вырашыліся б самі сабой.

Уладзімір АРЛОЎ: — Нашы суседзі, дарэчы, актыўна карыстаюцца гэтай методыкай. Хто будзе ў Каўнасе, можа ўбачыць гліту ля Музея Чурлёніса, дзе напісаны, што там пахаваны літоўскі герой Костас Калінаўскі. Пахаваны ён там, ці не, — гэта яшчэ пытанне, але пліта выглядае досыць пераканаўчай. Таму перадусім нам трэба падбачыць, каб нашым героям хто іншы не "прырабіў ногі". І вельмі актуальна гэта акупрат у выпадку з Рэйтанам...

Зміцер ЮРКЕВІЧ: — У сучасным польскім друку Тадэвуш Рэйтан згадваецца выключна як вялікі паляк. Часам нават можна сустрэць такую думку: маўляў, і не павінны беларусы клапаціцца пра ягоную памяць...

Іван САЦУКЕВІЧ: — У сённяшніх умовах той, хто не варушыцца, немінуча будзе аўтсайдарам. Таму варта адкінуць уласцівую для нас сціласць... Вось, напрыклад, у Глыбокім не так даўно быў створаны цэлы бронзавы пантэон герояў гэтага краю. У іх ліку — і адраджальнік іўрыту Элізэр Бен-Іегуда. На Беларусі нарадзіліся і многія іншыя знакамітая дзеячы яўрэйскай гісторыі, аднак ці шмат хто пра іх ведае?

Наталля СКРЫПНІК: — У мяне практичнае пытанне: а як даказаць, што Рэйтан і сапрауды быў ліцвінам, а не палякам?

Зміцер ЮРКЕВІЧ: — Вельмі лёгкі! Сапрауды, род Рэйтана мае іншаземнае паходжанне — ці то нямецкае, ці то шведскае, але да кладна не польскае. Ды цягам тых некалькіх пакаленняў, якія прыйшлі паміж яго з'яўленнем на беларускіх землях і нараджэннем Тадэвуша, ён паспеў глыбока пусціць карані ў нашу глебу — не толькі па духу, але і па крыві. Алгарытм вельмі прости: хлопец бярэ шлюб з дзяўчынай з беларускага шляхецкага роду, тое ж саме робіць і яго сын... Маці Тадэвуша паходзіць з Мінска!

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Для немцаў не існуе такога венгерскага кампазітара, як Ферэнц Ліст. Для іх ён быў, ёсьць і будзе Францам Лістам — вялікім нямецкім кампазітарам. І ваяваць з гэтай нагоды Венгрия з Германіяй нібыта не збіраюцца. Таму калі нашы суседзі лічаць Міцкевіча выключна польскім паэтам — на здароўе... Галоўнае, каб мы не забываліся, што ён наш суайчыннік. Зрэшты, жыхары Навагрудка, думаю, заўсёды пра гэта памятаюць, бо там усталяваны прыгожы помнік Міцкевічу.

Ілья СВІРЫН: — На нашай сённяшній сустрэчы няма скульптураў-манументалістаў, і не запрашалі мы іх наўмысна. Натуральная, увекавечанне герояў — перадусім справа рук апошніх. Не ўзнікае сумнёву і ў тым, што ў нашай краіне працэс ня ўхільна ідзе — хай і не тымі тэмпамі, як нам таго хацелася б. Але і прычына тут відавочная: манументальнае мастацтва — гэта вельмі дорага...

■ Уладзімір Арлоў: "У Каўнасе ёсьць пліта, дзе напісаны: тут пахаваны літоўскі герой Калінаўскі. Апошняе — пытанне. Але выглядае пераканаўчай".

■ Дзіяна Трысценко: "Як засведчыла апытанне, імя Тадэвуша Рэйтана на Ляхавічыне ведаюць 56% з 233 рэспандэнтаў. Думаю, гэта даволі шмат".

■ Іван Сацукевіч: "Пераканаць на кожным сайце айвыканкама павінна быць старонка, прысвечаная выбітным асобам свайго краю".

нашай багатай спадчыны і дасоль існуюць як бы ў віртуальным выглядзе — рукамі іх сучаснік не памацае.

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Калі ўжо зайшла гутарка пра Баха... Што спрычынілася да ягонай сусветнай вядомасці? Перадусім, на маю думку, — выданне нотнай спадчыны, бо, як вядома, пры жыцці кампазітара былі апубліканы толькі пасобныя яго сачыненні. А вось 50 тамоў поўнага Збору твораў Ёгана Себасцьяні, якія выходзілі цягам 75 гадоў стараннямі "Бахаўскага таварыства", здолелі карэнным чынам змяніць успрынняцце гэтай постасці. Тады ўвесь свет на свае очі ўбачыў: Бах — і сапрауды геній!

Трэба разумець, што менавіта публікацыя нот кампазітара ўвядзіць ягонаю музыку ў шырокі выканальніцкі і адукатыўны ўжытак. Прыехаўшы ў Мілан на стажыроўку ў знакамітасць "Ла Скала", я зайшоў у музичную краму і пабачыў там поўны збор твораў Баха — і ў нотах, і ў запісах. А таксама і Моцарта, Бетховена, Шумана... Ці можна сёня з такай лёгкасцю набыць творы знакамітых беларускіх кампазітараў? Пытанне рытарычнае, асабліва калі прыгадаць, што ў нас і пагэтуль няма ніводнага нотнага выдавецтва. А колькі ні кажы "халва"...

Уладзімір АРЛОЎ: — Віктар, можа, вы лепш расправялі б, як вам удалося "раскруціць" на Беларусі постасць Міхала Клеафаса Агінскага?

Заканчонне. Пачатак на старонках 2 — 3.)

Уладзімір АРЛОЎ: — На вялікі жаль, я не могу ўжо запытатыць у свайго сябра, светлай памяці Валодзі Жбанава, якім чынам ён знаходзіў сродкі на ўласненне ўласных проектаў. Ведаю толькі, што ў ягоны майстэрні "завіслі" трох нерэалізаваных помнікі, — у тым ліку і Алег Янкоўскі ў вобразе Мюнхаўзена, які меўся з'явіцца ля Дома Кіно. Радэн у Парыжы паставіў толькі трох помнікі, а ў Жбанава — толькі трох засталіся не даведзенымі да ўстаноўкі...

Алесь СУША: — Але ж помнікам можа быць таксама і книга, і паштовая марка, і вуліца, названая ў гонар той або іншай асобы... Напэўна, менавіта апошнія — самыя эфектыўныя спосаб увесці імя, такія мовіць, у масавы ўжытак. Чалавек, які даўно не трymаў у руках хоць якую беларускую книгу, мімадзь задаецца пытаннем: "А што эта за Напалеонава арда такая, і чому ў яе гонар у мікрараёне вуліцу назвалі?" Такім чынам нараджаецца цікавасць да гісторыі...

Віктар СКАРАБАГАТАЎ: — Чытаючы лекцыі пра Станіслава Манюшку, я так абмалёўваю ягоны жыццёвы шлях: нарадзіўся ў рыбагасе "Волма" Чэрвеньскага раёна. Неўзабаве сям'я пераехала ў Мінск, жыла на рагу вуліц Інтэрнацыянальнай і Энгельса... Вядома, усе пачынаюць рагатаць. Але тут, здаецца, плакаць трэба...

Анатоль СЦЕБУРАКА: — У плене тапанімікі дагэтуль дзеянічае неўскі закон інерцыі. Хаця той перыйд, які перажывае наша нацыя, вымagaе акурат нечага адваротнага — актыўнасці.

Іван САЦУКЕВІЧ: — Па шчырасці, асабістая я — увогуле праціўнік персаніфікованых назваў вуліц, бо эта не наша традыцыя. Куды лепш узнаўляць "імёны" тых урочышчаў, фальваркаў, вёсак, якія раней былі на месцы сучасных мікрараёнаў. Але зразумела, што гістарычных тапонімаў на ўсе выпадкі жыцця не хопіць, асабіста калі гаворка — пра буйныя гарады. І таму метад персаніфікацыі праства непазбежны.

У плане тапанімікі можна вызначыць трох ўзору: сталіца, абласнія і раённыя цэнтры. Карта Мінска здатная стаць цэлым даведнікам па беларускай гісторыі. Вуліц у сталіцы — 1300, і штогод з'яўляецца 20-30 новых. Адлаведна, герояў хопіць на кожную. Іншая справа — раённыя цэнтры. Вядома, іх вуліцы будуть упрыгожваць назвы толькі ў гонар самых вядомых постацей нашай мінуўшчыны — Скарыны, Купалы, Багдановіча, — але перадусім варта звязаць увагу на тых, хто нарадзіўся менавіта на гэтай зямлі. Прамежкавы ўзровень — абласнія цэнтры.

Адлаведна, вуліца імя такога не сумненнага героя першай велічыні, як Тадэвуш Рэйтан, павінна з'яўліца, прынамсі, у трох гарадах: Ляхавічах, Брэсце і Мінску. Што да сталіцы, то эта пытанне нашай тапанімічнай камісіі ужо фактычна вырашана і, спадзяюся, літаральна сёлета такая вуліца з'яўліца. Але, наколькі я ведаю, у Ляхавічах яе няма і пагату...

Дзіяна ТРЫСЦЕНЬ: — Дадзеное пытанне мы вырашаем ужо з мінулага года. Папраўдзе, не думала, што яно спародзіц такія спрэчкі. Разглядалі яго на раённым Каардынацкім савеце па ахове гісторыка-культурнай спадчыны, потым — на сесіі раённага Савета дэпутатаў... І ніводнага разу не прыйшлі да кансенсу. У выніку было прынята рашэнне стварыць у музеі, які неўзабаве, спадзяюся, у нас з'яўліца, экспазіцыю, прысвечаную Тадэвушу Рэйтану. Эта будзе самы мірны шлях вырашэння пытання. Тым больш, музей плануеца адкрыць у будынку колішняга касцёла, фундатарам якога выступілі Рэйтаны...

Алесь СУША: — А на якой вуліцы будзе ваш музей знаходзіцца?

Дзіяна ТРЫСЦЕНЬ: — На вуліцы Пушкіна.

Алесь СУША: — Нічога не маю супраць вялікага рускага класіка, але... Ці мае ён хаця б нейкае дачыненне да гісторыі Ляхавічын?

Іван САЦУКЕВІЧ: — Уявіце, што тыя дзясяткі турыстычных аўтобусаў, якія сёння едуть у Мір ды Нясвіж, будуть збочваць таксама і ў Ляхавічы. Чым можа зацікавіць туриста ў гэтых краі? Вядома, перадусім знакамітай некалі фартэцыяй, ад якой, на жаль, амаль нічога не засталося, ды сядзібай Рэйтанаў у Грушаўцы. І вось, мы прыязджаем на гародскую плошчу, аглядаем мемарыяльны знак у гонар крэпасці, а далей рушым па вуліцы Рэйтана да колішняга яго маёнтка. Атрымліваецца цласны маршрут, і вуліца — адзін з яго пунктаў.

Іван САЦУКЕВІЧ: — З гэтым не паспрачаешся. Чаго вартая адно замена тэхпашпарту! Але чаму б тады не называць у гонар Рэйтана хаця б нейкі сквер ці якое іншае месца?

Алесь СУША: — Сталічны праспект, на якім мне ладны час давялося пажыць, толькі за мой не надта доўгі пакуль век двойчы змяняў назыву... І неяк усе клопаты шторазу вырашаліся, хаця тычыліся яны дзясяткі тысяч жыхароў. Чаму ж у Ляхавічах эта зрабіць немагчымым?

Іван САЦУКЕВІЧ: — Калі Шклоў святкаваў Дзень беларускага пісьменства, савецкія назвы вуліц былі перайменаваны ў гонар Купалы і Коласа. І прыклад такі — не адзіны.

Ілья СВІРЫН: — З адным маймдалёкім сваяком здарыўся анекдатычны выпадак. Неўзабаве пасля вайны ён збудаваў драўляны дом у

Алесь ЖЛУТКА: — Палякам гэтая акаліннасць чамусыці не перашкодзіла называць у гонар Рэйтана сотні вуліц сваіх гарадоў...

Зміцер ЮРКЕВІЧ: — Дый не толькі палякам. Вуліцы Рэйтана некалі былі і ў беларускіх гарадах: Мінску, Баранавічах... Да таго ж, нешта я не чую, каб жыхары вуліц, названых у гонар Маякоўскага ці Ясеніна, абўраліся з гэтай нагоды. А версія пра самагубства Рэйтана — гэта папраўдзе толькі версія, і яна падаецца не надта праудападобнай. У першым ягоным жыццярысе, напісаным Юліяном Нямцэвічам, згадваецца, што Тадэвуш быў пахаваны ў Ляхавіцкім касцёле, а перад сконам ён меў споведзь. Хаця самагубцаў, як вядома, хавалі не ў храмах, а наогул па-за могілкамі плотам. Але ж міфы пра Рэйтана, замацаваны ў

Анатоль СЦЕБУРАКА: — Альгерд на Віцебску таксама стаў героям дзяякуючы ўсталяванню помніка.

Зміцер ЮРКЕВІЧ: — Ёсьць дастаткова сведчанняў — у тым ліку і ад старожыла з Грушаўкі, — што Рэйтанаў заўсёды вызначаліся добрачыннасцю, дапамагалі селянам, стваралі школы і прытулкі для сирот. Напэўна, гэта так уплыўвала на нашчадкі памяць пра Тадэвуша. Месь такога герайчнага продка — не толькі гонар, але і вялікая адказнасць...

Алесь РОДЗІН: — У мяне такая думка: чаму б музей не стварыць у сядзібе Рэйтанаў? Здавалася б, са-мае для яго месца...

Уладзімір АРЛОЎ: — Алесь, ты ж сам ведаеш адказ на гэтае пытанне: таму, што сядзіба літаральна разваливаецца, і нічога там не робіцца...

Наталля СКРЫПНІК: — А вось з апошнім я не пагаджуся. Увага да гэтага аб'екта з боку мясцовых улад і сапраўды павышана. Неўзабаве вось іншою правіўміся наводзіць там парадак пад час рэспубліканскага суботніка. Будзем і надалей рабіць заходы, каб прывесці сядзібу ў належны санітарны стан. Падзялілі яе тэрыторыю на "сферы адказнасці" паміж арганізацыямі раёна — найперш тымі, якія маюць патрэбную тэхніку.

Што ж да кардынальнага вырашэння яе лёсу... Звароты ад ахвальных купіць маёнтак мы ўжо атрымлівалі, але ж прававызначальныя документы на яго па-ранейшаму не падрыхтаваны. СВК, на балансе якога знаходзіцца тэрыторыя сядзібы, адмовіўся іх рыхтаваць за свой кошт, бо выдаткі патрэбны немалыя. Урэшце, гаспадарка стыліла выкарыстанне тых двух будынкаў колішняга маёнтка, якія да нядынія часу яшчэ выкарыстоўваліся — свіран і хлеў. На дадзены момант вырашаецца пытанне аб прызнанні комплексу безгаспадарчым, але гэта прайдура

па заканадаўстве працягнена год: раптам з'яўліца тая, хто мае права ўласнасці на гэты аб'ект? І толькі потым можна будзе ўзяць яго на баланс райвыканкама ды пачаць распрацоўваць дакументацыю.

Зміцер ЮРКЕВІЧ: — На маймуку, якую падтрэпіваюць і мігія вядомыя асобы, Грушаўка павінна застацца ў дзяржавай уласнасці і выконваць тую ж функцыю, што і адноўленыя сядзібы Касцюшкай ды Міцкевічай, — мемарыяльнага музея. Эта — помнік спадчыны нацыянальнага маштабу.

Іван САЦУКЕВІЧ: — Але я не разумею, чаму вы прынцыпова супраць прыватных інвестыцый...

Кастусь АНТАНОВІЧ: — Нядайна адноўленая сядзіба ў Залессі — у дзяржавай уласнасці, але мясцовая ўлада гатовы перадаць прыватніку асобныя яе часткі — скам, млын, дзе можна стварыць кавярню. У Грушаўцы таксама шмат ад'ектаў, і некаторыя з іх падаецца мэтазгодным здаць у аренду.

Зміцер ЮРКЕВІЧ: — Але агульным уласнікам павінна застацца дзяржавай уласнасці! Прадаць сядзібу прыватніку, для якога ўласны інтарэс на першым месцы — ганебна.

Ілья СВІРЫН: — Думаецца, лёс сядзібы ў Грушаўцы — гэта асобная тэма, таму не будзем далей спраччацца. Галоўнае сёння — каб невялікая арт-суполка імя Рэйтана не зніжала сваёй актыўнасці...

Анатоль СЦЕБУРАКА: — Для Рэйтанаў зімное жыццё ўжо скончылася, ім слава не патрэбна. Іншая справа, што нам, усяму сучаснаму грамадству, патрэбны прыклад гэтых людзей. І калі сумеснымі намаганнямі ўдасца прабіць той мур забыцця, што аддзяляе многія знакамітаяя постасці мінуўшчыны, сацыяльныя эфекты не прымусіць сябе чакаць...

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Як прайсці на вуліцу Рэйтана?

Яшчэ раз пра нацыянальных герояў: хто не варушыцца — будзе аўтсайдарам

■ **Зміцер Юркевіч:**
"Мяркую, Грушаўка павінна застацца ў дзяржавай уласнасці і выконваць функцыю мемарыяльнага музея".

■ **Наталля Скрыпнік:**
"Старшыня райвыканкама паставіў перад намі задачу распрацаўваць брэндавыя, арыгінальныя сувеніры".

■ **Віктар Скарабагатаў:**
"Сусветная вядомасць Баха — выданне яго нотнай спадчыны. А ці можна набыць творы беларускіх кампазітараў?"

■ **Алесь Суша:** "Помнікам можа быць книга, марка, вуліца, названая ў гонар асобы. Апошнія — самы эфектыўныя спосаб увесці імя ў масавы ўжытак".

Эта я да таго, што ў дадзеным выпадку трэба пазбегнуць звыклых для нас памылак ды фармальнага падыходу. Бо вельмі часта вуліцы ў гонар сваіх герояў ствараюць "для птушак", недзе на самым ускрайку горада. І які сэнс? Ці здатная такая вуліца выкананыя свой выхаваўчыя патэнцыял, ці палепшыць яна ўспрынімачаў? Вядома ж, не. Тому варта адрозніць толькі падыход — у корані памылковы ўжо толькі паводле металогії. А памылкі, як мне здаецца, трэба выпраўляць.

Наталля СКРЫПНІК: — Мясцовая жыхары кажуць: навошта называць вуліцу імем чалавека, які скончыў жыццё самагубствам? Мы тлумачылі, што гэты факт не ўстаноўлены, але...

Іван САЦУКЕВІЧ: — А вось у Нясвіжы нават перакананыя камуністы з павагай ставяцца да Радзівілаў, хаця некаторыя з іх былі яшчэ тымі эксплуататарамі... Но дзяржава спарадзіла адпаведную хвалю, аднавішы палац ды паркі. І сёння ўсе жыхары горада з гонарамі кажуць: "Нашы Радзівілы..."

Анатоль СЦЕБУРАКА: — Для Рэйтанаў зімное жыццё ўжо скончылася, ім слава не патрэбна. Іншая справа, што нам, усяму сучаснаму грамадству, патрэбны прыклад гэтых людзей. І калі сумеснымі намаганнямі ўдасца прабіць той мур забыцця, што аддзяляе многія знакамітаяяя постасці мінуўшчыны, сацыяльныя эфекты не прымусіць сябе чакаць...

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ